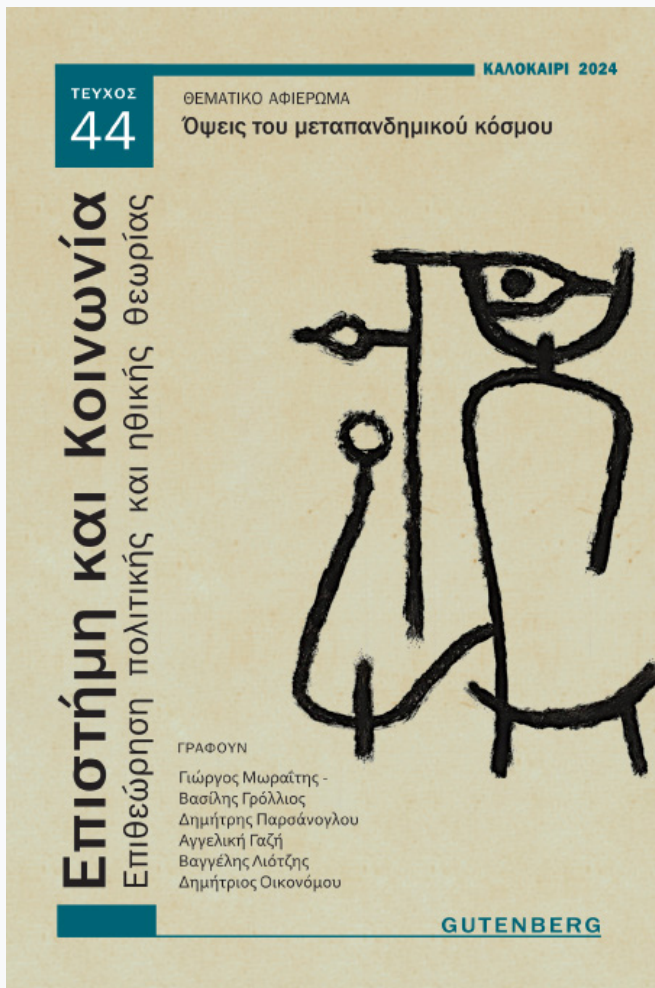

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 44 (2024)

Όψεις του μεταπανδημικού κόσμου

Ζeynep Ramuk, Η Πολιτική και οι ειδήμονες. Η επιστήμη στη δημοκρατική κοινωνία, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτη, Ηράκλειο Κρήτης 2023, 476 σελ.

Ιωσήφ Χαλαβαζής

Copyright © 2024, Ιωσήφ Χαλαβαζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χαλαβαζής Ι. (2024). Ζeynep Ramuk, Η Πολιτική και οι ειδήμονες. Η επιστήμη στη δημοκρατική κοινωνία, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτη, Ηράκλειο Κρήτης 2023, 476 σελ. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 44, 145–152. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/36746>

B I B Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Ε Σ

Zeynep Pamuk, *Η πολιτική και οι ειδήμονες. Η επιστήμη στη δημοκρατική κοινωνία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης 2023, 476 σελ.

ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ του εν λόγω βιβλίου αποτελούν ο ρόλος της επιστημονικής συμβουλής [consulting] στις σύγχρονες δημοκρατίες και η ανάπτυξη ενός μηχανισμού ελέγχου ο οποίος να εξασφαλίζει πως η επιστήμη θα διενεργείται με γνώμονα τις ανάγκες της κοινωνίας. Η Zeynep Pamuk είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Σύγχρονης Πολιτικής Θεωρίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και συνεργάτιδα του Nuffield College. Στο παρελθόν είχε διατελέσει επίκουρη καθηγήτρια Πολιτικής Θεωρίας στο LSE. Ερευνητικά ενδιαφέροντά της αποτελούν η πολιτική θεωρία, η φιλοσοφία της επιστήμης και η κοινωνική επιστημολογία. Το παρόν βιβλίο αποτελεί την πρώτη της μονογραφία, η οποία και έχει τιμηθεί με το American Political Science Association's Foundations of Political Theory Section First Book Award.

Η συγγραφέας από τις πρώτες κιόλας σελίδες καθιστά σαφές πως αντικείμενο μελέτης είναι οι ειδήμονες των θετικών επιστημών και ο τρόπος με τον οποίο τοποθετούνται στη δημόσια σφαίρα και παρέχουν συμβουλές ως προς τη χάραξη δημόσιων πολιτικών. Μεγάλο κομμάτι της μελέτης της επικεντρώνεται στην ανάπτυξη μιας επιχειρηματολογίας υπέρ ενός μηχανισμού ελέγχου των ειδημόνων, τον οποίο σχηματικά ονομάζει 'δικαστήριο επιστήμης', αλλά και στο ζήτημα της δημόσιας χρηματοδότησης της επιστήμης. Πρόκειται για εργασία η οποία εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της κουλτούρας της διαβουλευτικής δημοκρατίας, δηλαδή στη συμμετοχή των ίδιων των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τη στάθμιση των πολλαπλών απόψεων για διάφορα ζητήματα.

Το βιβλίο αποτελείται από οκτώ κεφάλαια, τα οποία δύνανται να αναγνωστούν ανεξαρτήτως μεταξύ τους, χωρίς να υπάρχει συνεχόμενη επανάληψη του θεωρητικού πλαισίου και των ορισμών,

ενώ παράλληλα παρέχουν μια συμπαγή και πλήρως τεκμηριωμένη οπτική για το κάθε ζήτημα στο οποίο αναφέρονται, όπως οι συμβουλευτικές επιστημονικές επιτροπές, τα μικρής κλίμακας πειράματα δημοκρατικής διαβούλευσης και οι φορείς χρηματοδότησης της επιστήμης.

Στο πρώτο και εισαγωγικό κεφάλαιο, η Pamuk χρησιμοποιεί μία σειρά υποθέσεων μελέτης και παραδειγμάτων στα οποία οι προβλεπτικές ικανότητες διάφορων μοντέλων έχουν διαψευστεί. Σκοπός της είναι η κατάρρευση του στερεοτύπου πως η επιστήμη είναι ένα συμπαγές σύστημα σκέψης το οποίο σπανίως πέφτει έξω, καθώς υποτίθεται ότι διέπεται από ακρίβεια και εγκυρότητα. Με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης προετοιμάζεται κριτικά απέναντι στα όσα πρόκειται να αναλυθούν, χωρίς αυτό να σημαίνει πως τα υπόλοιπα κεφάλαια στερούνται της κριτικής διάθεσης που διέπει το έργο της συγγραφέως.

Το δεύτερο κεφάλαιο αποτελεί μία ταξινόμηση των αξιών και των σκοπών που εμπλέκονται στη διενέργεια της επιστημονικής έρευνας και αντανακλώνονται στα ερωτήματα, τις μεθοδολογίες, τα αποτελέσματα και στην εν γένει συγκρότηση των επιστημονικών παραδειγμάτων. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια,

καθώς η Pamuk παραθέτει τις προσεγγίσεις με τις οποίες στη συνέχεια αναπτύσσει τη θέση της για τους μηχανισμούς ελέγχου της επιστήμης. Η θέση της ακολουθεί τη σκέψη του Philip Kitcher, ο οποίος θεωρεί πως η σημαντικότητα των επιστημονικών αληθειών δεν απορρέει από την εγγενή δομή του κόσμου, αλλά αντιθέτως είναι συγκυριακή και σχετίζεται με τη μεταβλητότητα των ενδιαφερόντων της κάθε εποχής. Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζεται η θέση πως η επιστημονική γνώση θα πρέπει να συνδέεται με τις ανάγκες της κοινωνίας και να προάγει δημοκρατικά καθορισμένους στόχους, οι οποίοι θα έχουν προκύψει από διαβουλεύσεις ανάμεσα στην επιστημονική κοινότητα αλλά και τμήματα της ίδιας της κοινωνίας. Σε αυτό το κεφάλαιο σημαντικό σημείο αποτελεί η συζήτηση σχετικά με τις έννοιες, τις ερευνητικές υποθέσεις, τα μοντέλα, τα αποδεικτικά στοιχεία και τις τυχαιοποιημένες ελεγχόμενες δοκιμές και ο τρόπος με τον οποίο κάποια από αυτά εξελίχθηκαν χάρη στην κριτική που ασκήθηκε από ομάδες πίεσης ή μη ειδήμονες στο παρελθόν, φέρνοντας παραδείγματα από το κίνημα για το AIDS, τις επιδημιολογικές μελέτες για την COVID-19, τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και συ-

νέπειες της κλιματικής αλλαγής, όπως η όξινη βροχή. Πάγια θέση της Ramuk παραμένει μία πρόταση για την καλύτερη χρήση της επιστήμης αναφορικά με τις δημοκρατικές ανάγκες και ο δημόσιος έλεγχος των ειδημόνων. Φυσικά, όπως η ίδια φροντίζει να επαναλάβει σε αρκετά σημεία του έργου της, ο δημοκρατικός έλεγχος δεν αποσκοπεί στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η επιστήμη στο εσωτερικό της, αλλά σε μία κριτική απέναντι στον ρόλο των επιστημονικών επιτροπών και εν γένει των ειδημόνων που εμπλέκονται στις διαβουλευτικές διαδικασίες και έρχονται να απαντήσουν σε ανάγκες και προβλήματα των σύγχρονων δημοκρατιών και των πολιτών τους. Σκοπός είναι η αναβάθμιση του ρόλου της επιστήμης στο δημόσιο βλέμμα και η εγκαθίδρυση μιας νέας σχέσης εμπιστοσύνης σε αυτή.

Αντικείμενο του τρίτου κεφαλαίου αποτελεί η συζήτηση σχετικά με τους φορείς που παρέχουν επιστημονική συμβουλευτική. Όπως αναφέρει η συγγραφέας, σκοπός της είναι να εστιάσει στην αλληλεπίδραση των επιστημονικών και πρακτικών παραμέτρων κατά την παροχή της συμβουλευτικής και όχι στο κατά πόσο αυτές ανταποκρίνονται στα ζητούμενα της ουδετερότητας και της χρησιμότητας. Ένα από τα

σημαντικότερα σημεία αυτού του κεφαλαίου είναι η ιδέα του δημόσιου ελέγχου των επιστημόνων και η διαφωνία. Οι επιστημονικές επιτροπές αρκετές φορές αντιμετωπίζουν το δίλημμα να αποφασίσουν είτε με τα κριτήρια της ουδετερότητας, περιορίζοντας όμως τη χρησιμότητα, είτε να επιλέξουν τη χρησιμότητα και με αυτό τον τρόπο να αποκτήσουν έναν πολιτικό ρόλο, ο οποίος όμως δεν συνάδει με την ιδέα της δημοκρατίας. Η Ramuk υποστηρίζει πως πρέπει να εργαστούμε προς την υιοθέτηση μιας λογικής που διευρύνει το πεδίο δράσης των επιστημονικών συμβουλευτικών επιτροπών συμπεριλαμβάνοντας ταυτόχρονα και την αντιπροσώπευση των κοινωνιακών [societal] συμφερόντων. Για την επίτευξη της παραπάνω πρότασης προτείνεται ένας ανοιχτός διάλογος για τα ζητήματα που καλούνται οι επιτροπές να συζητήσουν, στον οποίο θα συμμετέχουν μέλη της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας, ΜΚΟ και ακτιβιστές από το εκάστοτε συγκεκριμένο πεδίο. Στόχος είναι ο έλεγχος των αξιωματικών υποθέσεων που χρησιμοποιούνται από τις επιτροπές, η διαφάνεια μέσα από την επαυξημένη δημόσια λογοδοσία και η γνώση της όλης διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων και των διαφωνιών, οι οποίες θα πρέπει να δίνονται και αυτές

στο δημόσιο βλέμμα, αντί να θεωρείται πως η κάθε απόφαση ενός φορέα αποτελεί αποκλειστικά προϊόν ομοφωνίας των συμμετεχόντων. Δηλαδή, προτείνει ένα ευρύτερο μοντέλο διακυβέρνησης. Σημαντικό ρόλο σε αυτό αποκτούν τα ΜΜΕ, τα οποία θα πρέπει να φέρνουν την όλη διαδικασία και συζήτηση στο προσκήνιο δίχως μεροληψία από την πλευρά των δημοσιογράφων, αλλά και με απλότητα, ώστε οι πολίτες να έχουν τη δυνατότητα να καταλάβουν τις κεντρικές θεματικές και να συγκροτήσουν μία άποψη βασισμένη στα δεδομένα. Τα παραπάνω αποτελούν προπαρασκευή για το κεντρικότερο επιχείρημα του βιβλίου που συναντάται στο επόμενο κεφάλαιο.

Το 'επιστημονικό δικαστήριο' είναι η βασική πρόταση της Pamiuk, μία πρόταση που σήμερα μπορεί να επιλύσει το πρόβλημα σχετικά με τις διαμάχες ανάμεσα στις επιστημονικές αυθεντίες και το οποίο αναπτύσσεται στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου. Πρόκειται για έναν θεσμό ο οποίος προτάθηκε μέσα από τα κείμενα του φυσικού Arthur Kantrowitz κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 με σκοπό την επίλυση κρίσιμων ζητημάτων της εποχής όπως η περαιτέρω χρήση της πυρηνικής ενέργειας, οι περιβαλλοντικές πολιτικές για τη στιβάδα του όζο-

ντος, η φθορίωση του νερού και τα πρόσθετα στα τρόφιμα. Σκοπός του 'επιστημονικού δικαστηρίου' ήταν η αναβάθμιση του δημόσιου διαλόγου για ζητήματα σχετικά με την επιστήμη και η ευκαιρία όλες οι επιστημονικές θέσεις να αντιπαρατεθούν μέσω δεδομένων με στόχο η κοινή γνώμη να μπορέσει να καταλάβει την περιπλοκότητα, τις συνέπειες και αντίστοιχα να επιλέξει μία θέση. Η πρόταση του Kantrowitz βασιζόταν σε τρεις κύριους πυλώνες: 1) ο διαχωρισμός των δεδομένων από τις αξίες, 2) ο διαχωρισμός των συνηγώρων των δύο αντιμαχόμενων πλευρών από τους κριτές ακολουθώντας την κατ' αντιδικίαν διαδικασία και 3) οι κριτές να είναι επιστήμονες χωρίς απαράιτητα εξειδίκευση στο συγκεκριμένο ζήτημα που διαβουλεύονται. Το 1975 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Gerald Ford προχώρησε στη συγκρότηση μίας συμβουλευτικής ομάδας με σκοπό τη διερεύνηση της υλοποίησης της πρότασης αυτής και τη διεξαγωγή πειραμάτων διαβούλευσης με μεγάλη συμμετοχή επιστημόνων της εποχής εκείνης. Παρότι το 1976 υπήρξε η δυνατότητα να εφαρμοστεί για πρώτη φορά η εν λόγω ιδέα, με αφορμή την κατασκευή μίας γραμμής ρεύματος υψηλής τάσης στη Μινεσότα, η μία πλευρά εξέφρασε έντονες διαφωνίες και τελί-

κά το εγχείρημα εγκαταλείφθηκε. Η Pamuk εστιάζοντας στην παραπάνω υπόθεση προχωρά στον εντοπισμό των σφαλμάτων και των απαραίτητων βελτιώσεων, ώστε να αναπροσαρμοστεί το 'επιστημονικό δικαστήριο' στα σημερινά δεδομένα. Επικεντρώνεται στο σημείο ο συγκεκριμένος θεσμός να λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει τη μέγιστη δυνατή διαφάνεια, εστιάζοντας αντίστοιχα στον διαχωρισμό των αξιών και των δεδομένων, όμως με αρκετά πιο ενισχυμένο τον ρόλο των πολιτών ως κριτών. Σκοπός είναι η λειτουργία του 'επιστημονικού δικαστηρίου' να παρέχει άμεση συμβουλευτική επιρροή στους πολιτικούς ιθύνοντες, αντίστοιχα σαν μια συμβουλευτική επιστημονική επιτροπή, με το κύρος όμως να μην προέρχεται αποκλειστικά από την επιστημονική αυθεντία των συμμετεχόντων, αλλά από τη δημοκρατική διαβούλευση που θα προκύψει και την τυχαιοποίηση στους κριτές που θα επιλεχθούν να αξιολογήσουν τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές.

Στο πέμπτο κεφάλαιο του βιβλίου αναπτύσσεται η συζήτηση σχετικά με τη δημόσια χρηματοδότηση της επιστήμης. Το ζήτημα της διοχέτευσης κεφαλαίων αποτελεί κρίσιμης σημασίας πολιτικό ζήτημα, καθότι αυτό αντανακλά στην ουσία την κατεύθυν-

ση ανάπτυξης της γνώσης σε μία κοινωνία. Η συγγραφέας ανατρέχει στη μεταπολεμική συζήτηση σχετικά με τη δημόσια χρηματοδότηση της επιστήμης και δίνει την ευκαιρία στον αναγνώστη να παρακολουθήσει την αντιπαράθεση ανάμεσα στις θέσεις του Vannavar Bush, του Michael Polanyi, του Thomas Khun και του John Rawls. Ο Bush επιλέχθηκε από τον Πρόεδρο Franklin D. Roosevelt να καταθέσει ένα σχέδιο σχετικά με το πώς η αμερικανική κυβέρνηση θα έπρεπε να στηρίξει την επιστημονική έρευνα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η έκθεσή του με τίτλο 'Science: The endless Frontier' είχε καθοριστική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκε το μοντέλο χρηματοδότησης της επιστημονικής έρευνας στις χώρες της Δύσης. Σε αυτή εμπεριέχονταν δύο σημαντικά κριτήρια: το πρώτο ήταν η δημόσια στήριξη της επιστήμης να βασιζόταν αποκλειστικά στα προσδοκώμενα υλικά οφέλη που θα πρόεκυπταν από αυτή και το δεύτερο η παροχή ελευθερίας στους επιστήμονες να αποφασίζουν οι ίδιοι για το πώς θα κατανέμουν τα κονδύλια. Η έκθεση του Bush βασιζόταν στη θεωρία του Michael Polanyi, που είχε δημοσιευτεί σε σειρά άρθρων κατά τη δεκαετία του 1940, και υποστήριζε πως η επιστημονική

πρόοδος είναι αποτέλεσμα μίας κοινότητας επιστημόνων που υιοθετεί κοινές μεθόδους και κριτήρια και της επιτρέπεται να εργαστεί ελεύθερη από κάθε πολιτική παρέμβαση, προχωρώντας σε μία αναλογία με την οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Ο Polanyi ισχυριζόταν πώς είναι αδύνατο να προβλεφθεί από πού θα προέλθει μια σημαντική επιστημονική εξέλιξη, όμως ταυτόχρονα υιοθετούσε και την πιο παραδοσιακή θέση πώς η επιστήμη λειτουργεί σωρευτικά και σταδιακά οδηγεί σε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της πραγματικότητας. Παρά τη συμφωνία με την αυτονομία των επιστημόνων, η τελευταία θέση του Polanyi αμφισβητήθηκε έντονα από τον Tomas Khun μέσα από το εξαιρετικά επιδραστικό βιβλίο του *Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων*, στο οποίο εισήγαγε τις έννοιες των παραδειγμάτων [paradigm] και της 'κανονικής επιστήμης', υποστηρίζοντας πώς οι πιο ριζοσπαστικές ανακαλύψεις πραγματοποιούνται όταν ένα παράδειγμα είναι ανεπαρκές για να επιλύσει σημαντικούς γρίφους και τότε πραγματοποιείται μια 'επιστημονική επανάσταση' και οδηγούμαστε στη γέννηση ενός νέου παραδείγματος. Αντιδράσεις, όμως, υπήρξαν και ως προς το ζήτημα της δημόσιας χρηματοδότησης. Ο John Rawls

απέριψε την ιδέα του υλικού οφέλους του Bush ως κριτήριο, αντιπροτείνοντας την έννοια του κοινού οφέλους. Ο Rawls ισχυριζόταν πώς πέραν των αναγκαίων κρατικών δαπανών, υπάρχουν και οι μη αναγκαίες. Έτσι πρότεινε μία πιο φιλελεύθερη προσέγγιση χρηματοδότησης για την επιστήμη, την τέχνη και τους θεσμούς τους, καθώς από αυτά τα πεδία προκύπτει σημαντικό όφελος για το σύνολο της κοινωνίας. Η Ramnik, ακολουθώντας τη θέση του Rawls, κλείνει το κεφάλαιο ως ένθερμη υποστηρίκτρια ενός μοντέλου δημοκρατικής διαβούλευσης και συμμετοχικότητας μέσα από το οποίο θα εξετάζεται κατά πόσο η έρευνα ικανοποιεί τα δημόσια οφέλη, αλλά και παράλληλα δίνει την ευκαιρία χρηματοδότησης προσεγγίσεων εντελώς ασυνήθιστων ή λιγότερο αναγνωρισμένων πεδίων, ώστε να διασφαλιστεί ένας πλουραλισμός στις επιστημονικές οπτικές.

Το έκτο κεφάλαιο αποσκοπεί στο να εισάγει στη συζήτηση το ζήτημα των ορίων ως προς την ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας και πότε αυτή μπορεί να καταστεί επικίνδυνη. Η ανάπτυξη συστημάτων πολέμου τα οποία αξιοποιούν την τεχνητή νοημοσύνη, η γεωμηχανική και οι βλάβες που προκύπτουν από την ίδια την ερευνητική διαδικασία ή την εφαρμο-

γή της αποτελούν σημεία έντονης δημόσιας αντιπαράθεσης. Η Pamuk επιστρέφει στη θέση της πως αυτά τα ζητήματα δεν αρκούν να επιλύονται μονάχα από ‘επιτροπές δεοντολογικού ελέγχου’ [Institutional Review Boards], αλλά είναι αναγκαίο να έχουν ένα ισοδύναμο δημοκρατικής συναίνεσης, το οποίο όμως να αντλεί ισχύ από τα δεδομένα. Έτσι, σε περιπτώσεις στις οποίες αυτά τα δεδομένα δεν είναι —ακόμα— διαθέσιμα, δεν θα πρέπει να οδηγούμαστε απαραίτητα στην απαγόρευση της ίδιας της επιστημονικής έρευνας, αλλά αυτή να διενεργείται με σκοπό την άντληση πληροφοριών σχετικά με τους κινδύνους που επιφέρει η αναδυόμενη τεχνολογία και να εξετάζονται οι προκύπτουσες ρυθμιστικές ανάγκες γύρω από αυτή. Αναγνωρίζει, όμως, πως σε άλλες περιπτώσεις η καθυστέρηση προσφέρει την ευκαιρία να μην αναπτυχθούν υποδομές ή βιομηχανίες αυξημένου ρίσκου, οι οποίες εν τέλει θα οδηγήσουν στην αξιοποίηση αυτής της τεχνολογίας και στην είσοδό της στο πεδίο της οικονομίας, σημείο στο οποίο δύσκολα μπορούν να υπάρξουν περιορισμοί. Το επιχειρήμά της, συνεπώς, είναι πως πρέπει να διατηρούνται οι ισορροπίες στο θέμα και τα αμφιλεγόμενα ζητήματα να εξετάζονται κατά περίπτωση.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται μία σύνοψη των όσων συζητήθηκαν και επιχειρείται η ανάπτυξη μιας πολιτικής θεωρίας για τους αβέβαιους καιρούς που ζούμε. Σκοπός είναι να ικανοποιηθούν τα ζητήματα δημοκρατίας, αλλά και να αναπτυχθεί μία νέου τύπου εμπιστοσύνη στην επιστήμη ως ανάχωμα απέναντι στη δυσπιστία. Η συγγραφέας ανάμεσα στα άλλα ζητήματα επικεντρώνεται και στην ορθή επικοινωνήση της επιστήμης, η οποία δεν πρέπει να επενδύει στη συγκρότηση της αυθεντίας, αλλά στην επεξήγηση και κατανόηση των ορίων του κάθε παραδείγματος με σκοπό την πληροφόρηση του κοινού και την υποβοήθηση στη λήψη αποφάσεων μέσω των προτεινόμενων θεσμών, όπως το ‘επιστημονικό δικαστήριο’. Το εν λόγω κεφάλαιο έχει γραφτεί ως επίλογος, παρότι ακολουθεί ένα τελευταίο.

Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο η Pamuk επιχειρεί μία ανάλυση —και εφαρμογή— των όσων έχει παραθέσει στα προηγούμενα κεφάλαια αναφορικά με την COVID-19. Επεξηγεί τις μεθοδολογικές διαφορές σε δύο προβλεπτικά μοντέλα, αυτό του Imperial College και εκείνο του Institute of Health Metrics and Evaluation, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως βασικά εργαλεία χάραξης δημόσιας πολιτικής και των lockdown.

Ταυτόχρονα, επιστρέφει στο ζήτημα της χρηματοδότησης και τους κινδύνους που ενέχονται σε κάποιες μορφές έρευνας, όπως στα πειράματα κέρδους λειτουργίας [gain-of-function experiments], δηλαδή ερευνητικά προγράμματα οποία αποσκοπούν στην ανάπτυξη διάφορων παθογόνων τα οποία είναι προσαρμοσμένα στο ανθρώπινο γονιδίωμα με σκοπό την αύξηση της επικινδυνότητας και της θνησιμότητας, ώστε να γίνουν κατανοητοί οι μηχανισμοί ανθεκτικότητας των ιών απέναντι στα εμβόλια. Τέτοιες μορφές έρευνας χρηματοδοτούνται εδώ και χρόνια από τις κυβερνήσεις των ΗΠΑ και της Κίνας. Στο τέλος του βιβλίου φροντίζει να διαχωρίσει την κριτική απέναντι στους ειδήμονες και τις 'θεωρίες συνωμοσίας'. Θεωρεί πως η καλοπροαίρετη κριτική προσφέρεται για περαιτέρω έλεγχο της επιστήμης και μπορεί να έχει θετικό αποτύπωμα. Αντιθέτως, εξηγεί πως πηγή των 'θεωριών συνωμοσίας' αποτελούν αποκλειστικά οι αβάσιμοι ισχυρισμοί.

Το έργο της Zeynep Pamuk απευθύνεται σε όλες τις κατηγορίες του κοινού. Οι μη καταρτισμένοι αναγνώστες μπορούν να έρθουν σε επαφή με αρκετά επί-

καιρα ζητήματα τα οποία τακτικά απασχολούν την κοινή γνώμη και γίνονται αιτία για πληροφοριακές διαταραχές. Από την άλλη πλευρά, για την επιστημονική κοινότητα αποτελεί ένα έργο το οποίο μπορεί να συμβάλει στη συζήτηση για καλύτερη επικοινωνήση της επιστήμης προς τα ΜΜΕ. Σε αυτό βοηθά και η ποιτική μετάφραση του Νεκτάριου Καλαϊτζή και η εξαιρετική επιμέλεια των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε πως αρκετά από τα όσα γράφονται κινούνται στη σφαίρα της εξιδανικευμένης λειτουργίας της κοινωνίας και των θεσμών, κάτι το οποίο καθιστά αυτές τις θέσεις ως συμβολές στη θεωρία, δίχως όμως αρκετά περιθώρια εφαρμογής στο πραγματικό πεδίο, το οποίο διέπεται από πλήθος ανταγωνισμών και άλλων προβληματικών σχέσεων. Η ουσιαστική συμβολή του βιβλίου είναι ο αναστοχασμός και η κριτική επισκόπηση κάποιων σημείων που σχετίζονται με την έρευνα και τη διεξαγωγή της και η έναρξη ενός διαλόγου γύρω από αυτά.

Ιωσήφ Χαλαβαζής

